

שוכן עד THE LINES THAT FOLLOW

One of the better known differences between **נוסח אשכנז** and **נוסח ספרד** is the wording in the lines that follow the line of **שוכן עד, מרום וקדוש שמו**:

אשכנז-שוכן עד, מרום וקדוש שמו.
וכתוב, רננו צדיקים בי-י, לישרים נאווה תהלה.
בפי ישרים תתהלל,
ובדברי צדיקים תתברך,
ובלשון חסידים תתרום,
ובקרב קדושים תתקדש.

ספרד-שוכן עד, מרום וקדוש שמו.
וכתוב, רננו צדיקים בי-י, לישרים נאווה תהלה.
בפי ישרים תתרום,
ובשפתי צדיקים תתברך,
ובלשון חסידים תתקדש,
ובקרב קדושים תתהלל.

The differences between the **נוסחאות** centers on the question: should the letters in the words spell out **יצחק** or **יצחק** and **רבקה** or none of the above. The **סדור אוצר התפלות** in its commentary, **עיון תפלה**, notes that the above two versions are not the only known versions of those lines. It points to two additional versions of those lines; one from the **ספר זבח פסח** authored by **דון יצחק אברבנאל** and one from the **פיוט: כתר מלכות** by **ר' שלמה אבן גבירול**:

דון יצחק אברבנאל- בפי ישרים תתרום,
ובלשון חסידים תתקדש,
ובדברי צדיקים תתברך,
ובקרב קדושים תתהדר.

ר' שלמה אבן גבירול-ועל כל זה אני חייב להודות להלל לשבח לפאר ולרומם ולקדש וליחד את שמך הגדול הגבור והנורא

בפי ישרים תתברך
 ובלשון חסידים תתקדש
 ובקרב קדושים תתהלל
 ובלהקת אראלים תתפאר ותתהדר
 תשתבח בפי רחומך
 תתקדש בפי קדושיך
 תתרום בפי מלאכיך
 תתיחד בפי מיחדיך
 תתנשא מפי מנשאיך
 כי אין כמוך בא-לוהים ה' ואין כמעשיך.

There may be one additional version of the word order for those lines:

פירושי סידור התפילה לרוקה [פה] נשמת כל חי עמוד תקיג-בפי ישרים תתהלל כדכתיב
 לישרים נאווה תהלה, הרי בפה הישרים שייך הילול, ויש מהפכין ואומרים תתרום ואומרים
 יצחק ורבקה תיקנוהו. ישרים תתרום צדיקים תתברך חסידים תתקדש קדושים
 תתהלל. [הג"ה: הרי יצחק בר"ת ורבקה באמצעי תיבות], אבל אני לא קבלתי כן ויכול
 להיות, מיהו אנו רואים אצל ישרים הילול ואצל צדיקים שייך ברכה, דכתיב זכר צדיק
 לברכה, זכר צדיקו של עולם לברכה. ויש שמהפכין ואומרים חסידים תתרום, קדושים
 תתקדש, כי אצל קדושים שייך תתקדש, אך אנו אומרים בפי ישרים תתהלל, ובדברי
 צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתרום.

*Translation: The words: B'Phi Yesbarim Tis'Hallel are based on the verse: La'Yesbarim Na'Avah
 Tehila (the verse that just precedes this line). That means: Praise of G-d should come only from the mouth
 of those who walk a straight path. Some reverse the ending words of the line and end the first line with the
 word: Tis'Romam and do so in order that the letters of the words in the lines spell out Yitzchok and
 Rivkab; i.e. Yesbarim, Tisromam, Tzaddikim, Tisbarach; Chasidim, Tiskadosh, Kedoshim, Tis'hallel.
 [The name: Yitzchok is spelled out in the first letters of the first set of words and the name of Rivkab is
 spelled out in the middle letters of the second set of words]. Nevertheless I did not accept that wording as
 possible as it might be. My concern centered on the fact that the word Hillul usually accompanies the word:
 Yesbarim and the word Bracha usually accompanies the word Tzaddikim as it is written: Zecher Tzaddik
 L'Bracha and Zecher Zadiko Shel Olam L'Bracha. Some reverse the words and say: Chasidim,
 Tisromam, Kedoshim, Tiskadash because the word Tiskadesh should be near the word Tzaddikim.
 However it is our practice to say: B'Phi Yesbarim Tis'hallel, Oo'V'Divrei Tzaddikim TisBarach,
 Oo'Vilshon Chasidim Tiskadesh, Oo'V'Kerev Kedoshim Tisromom.*

The last order of the lines was accepted by the מהרי"ל:

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות שבת- [לח] במגנצא מנהג דבפיט בפי ישרים אומר תתהלל,

להבין את התפלה

תתברך, תתקדש, ומסיים תתרום.

Translation: In Magentza, the practice in reciting the Piyut was to say: B'Phi Yesharim Tishballal, TisBarach, Tiskadesh and end with Tiskadesh.

The disagreement in the wording can be traced back to the forerunners of each נוסח. The מחזור ויטרי, forerunner of the Ashkenazic נוסח, accepted the lines that only spell out "יצחק" while the ספר אבודרהם, forerunner of the Sephardic נוסח, accepted the version of the lines that spell out both "יצחק" and "רבקה."

מחזור ויטרי סימן קסא—כי לאחר שפי' ארבע תהילותיו הכתובים בתורה הא—ל הגדול הגיבור והנורא, סמך לזה רננו צדיקים. כלומר וכן מצינו שצדיקים מרננים לשמו: בפי ישרים תתהלל בעדות המקרא לישרים נאווה תהילה (תהלים לג). ולכך סמך זה לכאן: והרב ר' יעקב בר' שמשון פי' בפי ישרים תתרום: ובדברי צדיקים תתברך: ובלשון חסידים תתקדש: ובקרב קדושים תתהלל: ועל לשון יצחק שיסדו. וכתוב בו יצחק ורבקה . . . אבל אין עניין יצחק ורבקה לכאן. ולא יתכן לפר' כן. דהא יצחק אבינו תיקן תפילת המנחה. שנ' ויצא יצחק לשוה בשדה (בראשית כד). וא"כ בתפילת המנחה שיסד היה לו לייסד שמו ושם אשתו. ולא בתפילת שחרית שתיקן אברהם אבינו שנ' (שם כג) וישכם אברהם בבקר. הילכך יאמר בכל אחד שבח המצוי בו. בפי ישרים תתהלל. לישרים נאווה תהילה. ובדברי צדיקים תתרום. לשון המקר' צדקה תרום גוי (משלי יד). ומפרש במדרש שיר השירים שיהיו ישר' מקבלין פני שכינה שנ' (ישעיה לג) והוא מרומים ישכן, ושכינה שרוייה עמהם. שנ' (ויקרא כו) והתהלכתי בתוכם: ובלשון חסידים תתברך. וחסידך יברוך. ובקרב קדושים תתקדש. ויש שאין אומ' כך לפי שבלשון הזה מצינו פירעון בצדיקים. שנ' בקרובי אקדש (שם י). ואומר ובדברי צדיקים תתקדש. ובקרב קדושים תתרום.

Translation: After explaining the four words that describe G-d in the Torah: Ha'Kail, Ha'Gadol, Ha'Gibor V'Ha'Nora, Chazal continued with the verse: Raninu Tzaddikim. This was done because we see that Tzaddikim sing in honor of G-d's name. The words: B'Phi Yesharim Tishballal are linked to the verse: La'Yesharim Na'Avah Tehila (Tehilim 33). That is why these words are placed here. Rabbi Yaakov son of Shimschon provides that the words should read: B'Phi Yesharim Tis'Romam, Oo'Vilshon Chasidim Tiskadash; Oo'V'Kerev Kedoshim Tishalal. These words were chosen because they contain a reference to Yitzhok and to Yitzchok and Rivkah . . . However, Yitzchok and Rivkah bear no connection to this part of the service. It is therefore incorrect to explain the lines in that way. Is it not true that Yitzchok, our father, authored Tefilas Mincha as it is written: and Yitzchok went to converse in the field (Bereishis 24). Therefore it should have been in Tefilas Mincha that Yitzchok incorporated a reference to his name and to his wife's name and not in Tefilas Shacharis which was authored by his father, Avrohom as it is written (Bereishis 23) and Avrohom arose in the morning. Therefore it is a better practice to include the appropriate word of praise in each line. The line B'Phi Yesharim Tishballal is linked to the verse: La'Yesharim Na'Avah Tehila. The line: Oo'V'Divrei Tzaddikim Tis'Romom is linked to the verse (Mishlei 14) Tzedaka Tisromaam Goy (good deeds will lift a nation). It is explained in the Midrash Shir Ha'Shirim that the Jews will greet the face of the Shechina as it is written (Yishayahu 33): and He on

high will reside and the Shechina resides with them so they must be on high as well, as it is written and I will walk among you (Vayikra 26). Oo'Vilshon Chasidim TisBarach is based on the verse: and Your followers will bless You. The words: Oo'V'Kerev Kedoshim Tiskadash are linked to the verse: with those who are close to me I will be sanctified. We find that some do not want to say the word: Tiskadash in that line because it may be linked with a calamity and instead say: Oo'V'Divrei Tzaddikim Tiskadash Oo'V'Kerev Kedoshim Tisromam.

ספר אבודרהם שחרית של שבת-בפי ישרים תתרוםם ובדברי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל. תמצא בראשי תיבות יצחק רבקה. ישרים צדיקים חסידים קדושים, יצחק. תתרוםם תתברך תתקדש תתהלל, רבקה. וי"א כי החכם שחבר זה היה שמו יצחק ושם אשתו רבקה ועשהו לכבוד יצחק אבינו ורבקה אמנו כדי להזכיר לנו זכותם.

Translation: B'Phi Yesharim Tisromom, Oo'V'Divrei Tzaddikim TisBarach, Oo'Vilshon Chasidim Tiskadash, Oo'V'Kerev Kedoshim Tishallal. You will find within the first letters of those words the names of Yitzchok and Rivka. Yesharim, Tzaddikim, Chasidim and Kedoshim spell out Yitzchok. Tis'Romom, TisBarach, Tiskadash, Tishallal spell out Rivkah. Some say that the wise man who composed this poem was named Yitzchok and his wife's name was Rivka but he wrote the words this way to honor Yitzchok our forefather and Rivkah our foremother whom we mention in order to gain merit before G-d.

The כלבו provides an explanation as to why the words were jumbled to spell out the name of רבקה אמנו:

ספר כלבו סימן לז – וכתב ה"ר נתן רננו צדיקים וכו' בפי ישרים תתהלל בדכתיב (תהלים לג, א) ולישרים נאווה תהלה, ובדברי צדיקים תתברך בדכתיב (משלי י, ו) וברכות לראש צדיק, ובלשון חסידים תתרוםם בכל מיני רוממות ובקרב קדושים תתקדש לקדושים נאווה קדושה, כך סדרו במחזורים זקנים, אך החדשים עקבו את המישור ובשביל שראו יצחק חתום בראשי השטות בקשו לחתום רבקה בסוף השטות, אמנם שמעתי כי יש מקומות באשכנז שמסדרין אותו כך ביום הכנסא, ונראה לי משום המדרש דעל רננו צדיקים שהוא על יצחק נחתם בו.

Translation: Rav Nosson wrote that the words: B'Phi Yesharim Tishallal are based on the verse (Tehillim 33, 1) V'La'Yisharim Na'Ava Tehila. The words: Oo'V'Divrei Tzaddikim Tisbarach are based on the verse (Mishlei 10, 6) Oo'Brachos L'Rosh Tzaddik. The words: Oo'Vilshon Chasidim TisRomom represent all measures of Highness. The words: Oo'V'Kerev Kedoshim Tiskadash represent the verse: Likdoshim Na'Ava Kedushah. This is the order of the words as they are found in ancient Siddurim. However, new Siddurim turned the table upside down. Because they saw the name Yitzchok spelled out through the first letters of the words, they felt it necessary to have other words in the same lines spell out the name: Rivkah. I did, however, learn that in some places in Ashkenaz they recite the words in the lines in that order on Rosh Hashonah. It appears to me that their rationale for doing so was based on a Midrash on the verse: Raninu Tzaddikim which refers to Yitzchok so they put the words in that order to spell out the name of Yitzchok.